

Stanovit dio odgovornosti za nelagodan osjećaj pojedinaca prema riječima *puk* i *pučki* nose dva veoma poznata mjesta iz književnosti: »Pučina je stoka jedna grdna« (Njegoš, Gorski vijenac, v. ARj. s. v. *pučina*) i »Ubog i moli puk« (posljednji stih iz druge kitice popularne Šantićeve pjesme »Veče na školju«). No ova mjesta ne mogu biti dokaz, da su kod Srba i Crnogoraca riječi ovog korijena prezrivo ili sažalno, *pučina* je augmentativ, što je često isto što i pejorativ (usp. svjetina), a u samoga Njegoša imamo riječ *puk* kao sinonim za *ljudi*, *narod*: »Tu izmilje nekakvoga puka, — To ni u san nikad doć ne može, — Svi šareni kao divlje mačke.« (Gorski vijenac, stih 1544., govori vojvoda Draško o mletačkim glumcima. U ARj. se ne vidi, o čemu se radi.) Ili isto tako u Ljubiše: »Užasni Ružin slom prospe se kao munjom po puku« (ARj. s. v. *puk* str. 268b).

Znači, da konačno ni kod Srba i Crnogoraca nije situacija bitno različita nego u nas, iako im je riječ *puk* s izvedenicama mnogo manje poznata. Ne mislim time, da i oni moraju preuzeti sve te riječi, daleko sam od takvih recepata, ali nema nikakva razloga, da ih ni Hrvati ne upotrebljavaju, kad već postoje i kad nam trebaju, kako je ovdje izneseno (A—C).

O ZNAČENJU I POGREŠNOJ UPOTREBI PRIJEDLOGA »ZBOG« I »RADI«

Slobodan Kovačević

Iako je očita razlika u značenju između prijedloga »zbog« (uzrok) i »radi« (namjera), ipak i u govoru školovanih ljudi, pa čak i nastavnika, koji su u prvom redu pozvani da čuvaju čistoću i pravilnost književnog jezika, i u književnim djelima, i u novinama, i na oglasima možemo čuti, odnosno pročitati: *Nije došao u školu radi bolesti* (mj. zbog bolesti), *Napustio je školu radi neuspjeha* (mj. zbog neuspjeha), *Radionica je zatvorena radi inventure* (mj. zbog inventure), *Današnja se kazališna predstava odgađa radi bolesti nekih članova* (mj. zbog bolesti). U navedenim primjerima treba upotrijebiti prijedlog »zbog« s genitivom, jer se pitamo zašto nije došao u školu, zašto je napustio školu i t. d., dakle pitamo se za uzrok, zbog kojega nešto biva. Prijedlog »radi« s genitivom znači namjeru (svrhu), te su zbog toga navedeni primjeri prave besmislice, koje znače: on nije došao u školu, da bi se razbolio(!), on je napustio školu, da postigne neuspjeh (!), kazališna se predstava odgađa, da bi se neki članovi razboljeli(!).

Treba priznati, da nije uvijek lako razlikovati uzrok od namjere. Na pr. ako u Maretićevu primjeru *Zbog sirota sunce grije* prijedlog »zbog«

zamijenimo prijedlogom »radi«, značenje će se promijeniti, ali gotovo neznatno. U prvom slučaju kazuje se uzrok, zašto sunce grije (zato, što ima toliko sirotinje na svijetu). S prijedlogom »radi« izriče se svrha (namjera) sunčeva grijanja, t. j. ono grije, da ogrije sirotinju (da nema sirotinje na svijetu, sunce ne bi ni grijalo). Mjesto prijedloga »radi« može se upotrijebiti i prijedlog »za« s akuzativom bez promjene u značenju, dakle: *Za sirote sunce grije.*

Ti primjeri mogu poslužiti kao dokaz, da se ponekad uzrok i namjera (svrha) podudaraju ili da među njima postoji neznatna razlika. Tako i Marčetić u svojoj »Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika« (1931. g.) ne odvajaju uzrok od namjere (svrhe) pa kaže: »Za izricanje uzroka služe prijedlozi *od, pored* (rijetko), *radi* (poradi, zaradi), *s, zbog*« (§ 536., str. 545.). On, dakle, i u primjeru *Da pošalje nekoliko čovjeka u Carigrad poradi mira* osjeća značenje uzroka kao i u primjeru *Zbog sirota sunce grije*, iako je tu razlika očita, jer prvi primjer znači, da neki ljudi treba da krenu u Carigrad s određenom namjerom (svrhom, ciljem), a ta je, da se uspostavi mir među dvjema zaraćenim stranama.

Brabec, Hraste i Živković u svojoj »Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika« (1952. g.) već su mnogo precizniji, te u § 309., na str. 202. izriječno kažu: »Prijedlogom *zbog* kazujemo uzrok« (*Nisam juče došao zbog bolesti*). U napomeni na istoj strani čitamo: »Namjera se izriče obično prijedlogom *radi*« (*Idem u školu radi svojeg obrazovanja, Ovo uzimam zdravlja radi*).

Primjeri, u kojima je prijedlog »radi« pravilno upotrijebljen, kao što su npr. ovi: *Idem u školu radi svoga obrazovanja, Otputovali su na more oporavka radi*, pokazuju, da ono, zbog čega se vrši radnja glagolom izrečena, još ne postoji, nego tek treba da se postigne ili ostvari, dakle: još nemam obrazovanja, nego tek treba da ga steknem u školi, a oni tek treba da se oporave na moru. U tim primjerima možemo adverbnu oznaku, koja znači namjeru, zamijeniti namjernom rečenicom: *Idem u školu, da se obrazujem, Otputovali su na more, da se oporave*. Posve su suprotni primjeri: *Ne dolaze u školu zbog bolesti, Napustio je školu zbog neuspjeha*, jer tu ono, zbog čega se vrši, odnosno ne vrši radnja glagolom izrečena, već postoji ili je već ostvareno, dakle, bolesni su i zato ne dolaze u školu, nije imao uspjeha u školi pa ju je zato napustio. U tim primjerima možemo adverbnu oznaku uzroka zamijeniti uzročnom rečenicom: *Ne dolaze u školu, jer su bolesni, Napustio je školu, jer nije postigao uspjeh*.

U primjeru *Radionica je zatvorena radi inventure* prijedlog »radi« pogrešno je upotrijebljen mjesto prijedloga »zbog«, i to zato, što već postoji uzrok, zbog kojega se vrši radnja, t. j. radnja je zatvorena, jer se vrši inventura. Prema tome, rečenica treba da glasi: *Radionica je zatvorena zbog inventure*. Ako želimo kazati, da će radionica sutradan biti zatvorena, da bi

se izvršila inventura, onda će rečenica glasiti: *Radionica će sutra biti zatvorena radi inventure*. U prvom slučaju odverbnu oznaku možemo zamijeniti uzročnom rečenicom (*Radionica je zatvorena, jer se vrši inventura*), a u drugom slučaju namjernom (*Radionica će sutra biti zatvorena, da se izvrši inventura*).

Iz svega, što je rečeno o razlici u značenju između prijedloga »zbog« i »radi«, može se zaključiti, da je u Matoševu primjeru *Kada se ušeptrljše Zagrepčani radi onijeh grbova* (*Kip domovine*) pogrešno upotrijebljen prijedlog »radi« mjesto prijedloga »zbog«, jer je tu riječ o onima, koji su se ušeptrljili zbog postavljanja mađarskih grbova.

Evo na kraju nekoliko primjera pravilne upotrebe dotičnih prijedloga iz djela naših pisaca:

»Koliko li je puta prokleta to ime Glembajevih u sedmo i u deveto koljeno *zbog* zla i nesreće! (Krleža: O Glembajevima);

»A *zbog* čega to, *zbog* čega? *Radi* kore kruha za se, za obitelj, ... da, *radi* njih se ponizio, *radi* njih« (Cesarec: Brodolom obitelji Rožman);

»Tako se Ibraga rešio jednog dana da obiđe svoj čitluk i uzme svoj deo šljiva, koje su te godine rodile kao nikada, a *zbog* rata i promene još nisu bile obrane« (Andrić: Priča o kmetu Simanu);

»Posle je zanata *radi* u varoš otiš'o s njome« (V. Ilić: Zimska idila);

»Mali Perušina skoči na noge iz kukuruzovih klipova nastrtih u ležaju kraj ognjišta *zbog* pomanjkanja slame« (Kaleb: Odlazak Perušine).

O PRIDJEVIMA NA -a(n) i -lživ OD ISTOG KORIJENA ILI OSNOVE

Uladimir Anić

Kad se u gramatikama govori o značenjima, koja imaju pridjevi s jedinim nastavcima, posebno se spominju primjeri za svaki nastavak, a ne spominje se česta pojava pridjeva izvedenih od istog korijena ili osnove s različitim nastavcima.¹ Nas upravo zanima, kakvu vitalnost u tom slučaju pokazuju nastavci -(a)n i -lživ, kad tvore pridjeve od istog korijena ili osnove.

I. O pridjevima na -(a)n već je bilo govora u »Jeziku«,² pa je rečeno, da je dominantno značenje, koje taj nastavak pridjevu daje, kakav je tko ili kakvo je što, dakle značenje *kakvoće*. Evo nekih od tih pridjeva: *hladan, gladan, svijestan, bijedan, oblačan, razuman, stidan, taman, tješan, vrijedan, ljubezan* i t. d. Značenje *kakvoće* dominantno je, pa ostaje,

¹ A. Leskien: Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, Heidelberg 1914., T. Marčić: Gramatika hrv. ili srp. knjiž. jez., II. izd., Zagreb 1931., Brabec-Hraste-Živković: Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika, Zagreb 1954.

² N. Rončević: »O nazivu glagola sa dva vida«, *Jezik*, 1957./58., 40—46.